

ISSN online 2707-7292

ISSN 2220-6310

DOI: 10.33216/2220-6310/2026-112-1-280-298

УДК 378.147:37.011.3-051:94(477:438):316.347

УКРАЇНСЬКИЙ І ПОЛЬСЬКИЙ ВИМІРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Г. С. Черевичний

ORCID: 0000-0001-9094-8732

Автором здійснено порівняльні розвідки щодо теоретико-аналітичного усвідомлення процесів формування національної ідентичності майбутніх учителів історії у системі університетської освіти та актуалізовано вагомість цієї проблеми. У цьому сенсі питання розглянуто в українському і польському вимірах феномену «національна ідентичність». Тим самим розкрито значущість його вивчення для професійної підготовки майбутніх учителів історії. Аргументовано, що майбутні учителі історії мають стати як носіями, так і провідниками історичної пам'яті та історичного знання, що транслюватиметься у навчання здобувачів закладів загальної середньої освіти як потенційний складник майбутньої професійної діяльності, педагогічної компетентності історика-предметника. Наголошено на фахових детермінантах професіоналізму учителя історії як громадянина України. Представлено певні судження українських і польських науковців щодо історичної еволюції поняття «ідентичність» у площині націотворення українського і польського суспільств. Здійснено аналіз досліджень і публікацій у цьому контексті, зокрема акцентовано увагу на головних чинниках формування національної ідентичності майбутніх учителів історії у системі їхньої професійної підготовки в українських і польських університетах. Проведено компаративний зріз зазначених систем в Україні і Республіці Польща та окреслено перспективи подальших етапів наукового дослідження. Стаття є теоретико-аналітичною за змістом.

Ключові слова: історична освіта, компаративістика, майбутній учитель історії, національна ідентичність, професійна підготовка, педагогічна освіта, університетська освіта, Україна, Республіка Польща.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Трансформаційні зміни, як процеси – глобальні, суспільно-політичні, так і євроінтеграційні, що активізовано українським протистоянням руйнівним загрозам повномасштабної російської агресії на третьому десятиріччі XXI століття, актуалізують проблему досліджень методології – суті, змісту, методик і технологій формування національної ідентичності як базового чинника забезпечення стійкості українського суспільства. Саме в умовах гібридної війни історична, національна свідомість і об'єктивність, громадянська позиція і відповідальність мають стати стратегічно значущими у зміцненні держави та акцентуватися на об'єднанні зусиль освітян і громадськості щодо протидії інформаційній фальсифікації історичних фактів, мають сприяти донесенню історичної правди і відродженню історичної пам'яті.

Поряд із цим нинішня система професійної підготовки майбутніх учителів історії в українських університетах має надати гідні відповіді на низку викликів сьогоденного освітньо-наукового простору, як-от: потреба в оперативному проектуванні та впровадженні змісту історичної освіти на засадах результатів новітніх наукових досліджень (інтеграція методологічних підходів – трансдисциплінарного, системного, компетентнісного, аксіологічного та ін.) та інтеграція тематики російсько-української війни у в освітні програми; адекватного залучення засобів цифровізації та цифрової трансформації освітнього процесу в університетах (у тому числі технологій штучного інтелекту та цифрових архівів); набуття медіаграмотності та розвиток критичного мислення; наведення балансу між національним і європейським вимірами історичної освіти та розвиток міжкультурного діалогу в контексті євроінтеграції; набуття стійкої психологічної готовності майбутніх педагогів до роботи з історично чутливими темами, пов'язаними з війною, геноцидом, депортаціями, тоталітарними режимами та порушеннями прав людини тощо.

Гідна відповідь на зазначені виклики можлива за умови адаптивного переходу та адекватної реалізації інновацій, а саме: забезпечення глибокого переосмислення традиційних моделей професійної підготовки педагогічних кадрів, пошуку дієвих практик, вже апробованих у країнах Європейського Союзу. У цьому контексті особливої актуальності набуває порівняльний аналіз української та польської університетських систем

професійної підготовки майбутніх учителів історії. Зазначимо, що Україну і Республіку Польща об'єднують спільний історичний простір, досвід суспільно-політичних трансформацій, євроінтеграційні орієнтири розвитку освіти та прагнення до зміцнення демократичних цінностей. Водночас кожна країна вже сформувала власну модель педагогічної освіти історичного спрямування (історичної освіти) та механізми формування національної ідентичності, зумовлені історичними, культурними й соціальними особливостями цих країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Однією з переваг сучасної освітньої політики України є підготовка педагогічних кадрів, здатних забезпечувати формування громадянської, національної та культурної ідентичності здобувачів освіти. Адже у Законі України «Про освіту» (2017) чітко визначено, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави». Відповідно освіта є індикатором формування та становлення ідентичності громадянина, який матиме здатності щодо свідомої реалізації власних прав і обов'язків на засадах демократичних цінностей.

У цьому контексті зазначимо, що наукові засади формування національної ідентичності засобами історичної освіти, розвитку громадянської компетентності та професійної підготовки майбутніх учителів історії висвітлено у працях українських учених таких, як: Є. Бистрицький, О. Білий, Р. Зимовець, Р. Кобець, С. Лозниця і О. Пролеєв (2015) – національна ідентичність і громадянське суспільство; О. Гнатюк (2005) – українські дискусії про ідентичність; Н. Гупан і О. Пометун (2025) – формування національної й громадянської ідентичності здобувачів загальної середньої освіти; О. Петасюк (2022) – історія в інформаційній цивілізації; Я. Калакура, О. Рафальський і М. Юрій (2017, 2022) – цивілізаційна ідентичність українства; М. Рябчук (2019) – дихотомія української національної ідентичності; Й. Сележан, Т. Усатенко (2007) – національне виховання і національна ідентичність та ін. Їхні дослідження, як комплексний підхід до формування національної ідентичності українців, присвячено модернізації змісту історичної освіти, компетентнісному навчанню, формуванню історичного мислення, національної пам'яті та громадянської відповідальності здобувачів освіти в умовах реформування Нової української школи.

Значний внесок у дослідження проблем професійної підготовки майбутніх учителів історії, становлення і розвитку історичної освіти та

політики історичної пам'яті на перетині національної та загальноєвропейської ідентичностей зробили такі польські дослідники, як: Є. Матерніцький (J. Maternicki) (2009, 2014) – теорія історичної освіти, історична свідомість, методологія навчання історії; Й. Колбушевська (J. Kolbuszewska), Р. Стобіцький (R. Stobiecki) (2017) – історична пам'ять, політика пам'яті, європейська історична освіта; Р. Внук (R. Wnuk) (2021) – національна ідентичність, історична політика Республіки Польща; Й. Войдон (J. Wojdon) (2022) – формування громадянської ідентичності, історична освіта учнів-біженців від війни в Україні; та ін. У їхніх працях обґрунтовано концептуальні засади історичної освіти в демократичному суспільстві, висвітлено особливості формування національної та європейської ідентичності у польському освітньому сегменті, проаналізовано модернізацію змісту шкільної історичної освіти й професійної підготовки педагогів у контексті освітніх реформ Республіки Польща.

Важливим є те, що Рада Європи у Рекомендації CM/Rec (2022)1 «Значущість багатомовної та міжкультурної освіти для демократичної культури» наголошує, що історична освіта має сприяти розвитку демократичної культури, критичного мислення, поваги до прав людини та усвідомленню багатоперспективності історичного процесу. На нашу думку, для України, яка протистоїть у тому числі й російській інформаційній агресії та захищає власну історичну суб'єктність, вивчення польського досвіду становить не лише науковий, а й прикладний інтерес, оскільки це уможливорює визначення важливих підходів до поєднання національно-патріотичного виховання, європейських цінностей і нових стандартів професійної педагогічної освіти.

Виділення раніше невіршених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Водночас результати аналізу наукових досліджень і публікацій свідчать, що переважна їх більшість зосереджена на окремих аспектах історичної освіти, національного і громадянського виховання, політики пам'яті або суто професійної підготовки майбутніх педагогів. Натомість більш ґрунтовно порівняльно-педагогічні дослідження, присвячені українському та польському вимірам формування національної ідентичності саме у системах професійної підготовки майбутніх учителів історії, зокрема в умовах російсько-української війни, європейської інтеграції України та трансформації європейського простору вищої освіти, залишаються недостатньо представленими. Потребують подальшого наукового осмислення концептуальні засади інтеграції національного та європейського вимірів як педагогічної освіти історичного спрямування, так і суто історичної освіти, а також механізми, способи, засоби, методики і технології формування історичної пам'яті й громадянської відповідальності

майбутніх учителів історії. Також потрібні розвідки щодо можливостей адаптації кращих практик польської педагогічної освіти до українського освітнього простору (ідентичності, ментальності, цінності). Саме потреба заповнення цієї наукової прогалини зумовлює актуальність, теоретичну значущість і практичну цінність результатів запропонованого дослідження.

Метою статті – здійснення порівняльного аналізу українського та польського вимірів формування національної ідентичності в університетських системах професійної підготовки майбутніх учителів історії, визначення спільних тенденцій, відмінностей та перспектив використання польського досвіду в умовах модернізації української історичної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Формування національної ідентичності громадян у вимірі України є одним із ключових векторів державної освітньої політики, що набув особливої актуальності в умовах повномасштабної російської агресії та активізації процесів європейської інтеграції. Звісно, що новітній етап розвитку українського суспільства характеризується переосмисленням ролі освіти як стратегічного чинника консолідації нації, збереження історичної пам'яті та зміцнення громадянської резильєнтності. За цих умов історична освіта, а точніше педагогічна освіта історичного спрямування, перестає бути лише засобом передачі знання про минуле, а стає виконувачем важливої соціокультурної місії, спрямованої на формування історичної свідомості, національної ідентичності, громадянської відповідальності та готовності молодого покоління захищати демократичні цінності й державний суверенітет.

Звісно, що концептуальні засади формування національної ідентичності визначено низкою законодавчих документів України.

Так, у Законі України «Про освіту» (2017) одним із головних принципів є виховання патріотизму, поваги до культурної спадщини українського народу, усвідомлення цінності державної незалежності, демократичних свобод і прав людини. Відповідно, у Законі України «Про вищу освіту» (2014) акцентовано увагу на підготовці конкурентоздатних фахівців, готових до професійної діяльності в умовах суспільних трансформацій, академічної мобільності та інтеграції до європейського простору вищої освіти. У цьому контексті специфічну роль відведено системі професійної підготовки майбутніх учителів історії, яким відведено прерогативи сформувати історичну культуру, національну і громадянську самосвідомість та ідентичність майбутніх генерацій українців.

На нашу думку, саме педагогічній освіті історичного спрямування відведено першочергове місце провідного інструментарію щодо формування національної ідентичності майбутніх учителів історії. Адже вона забезпечує

набуття й глибоке осмислення історичного досвіду народу, утвердження громадянських цінностей, незалежності, права людини на повагу до культурного спадку поколінь, а також пропонує різноманітні методологічні підходи та технології.

Водночас, Державний стандарт базової середньої освіти та Професійний стандарт учителя закладу загальної середньої освіти серед ключових результатів визначають набуття громадянських, соціальних, культурних і ціннісних компетенцій, безпосередньо пов'язаних із формуванням національної ідентичності як складника педагогічної компетентності вчителя. Своєрідне місце у реалізації цих завдань посідає система професійної підготовки майбутніх учителів історії в університетах України.

Так, Н. Гупан і О. Пометун (2025) обґрунтовують визначальну роль шкільної історичної освіти у становленні історичної пам'яті, громадянської та національної ідентичності, наголошуючи на необхідності поєднання наукової об'єктивності з вихованням поваги до української державності. Зауважимо, що саме вчитель історії є провідником історичної пам'яті, національних історичних наративів і демократичних цінностей. Він забезпечує формування в здобувачів загальної середньої освіти здатності критично осмислювати історичні процеси, аналізувати історичні джерела, розрізняти історичні факти та маніпулятивні інтерпретації. Підкреслимо, що за сучасних соціально-турбулентних умов це набуває специфічного значення, оскільки наявна інформаційна війна супроводжується системними спробами фальсифікату історії України, заперечення української державності та викривлення історичної пам'яті. Відповідно професійна компетентність майбутніх учителів історії має включати не лише предметні знання, а й охоплюватиме сформовану громадянську позицію, медіаграмотність, уміння працювати з різними історичними інтерпретаціями та використовувати сучасні цифрові освітні технології.

Також слід зазначити, що низка українських науковців розглядають національну ідентичність як складний соціокультурний феномен, що формується під впливом історичного досвіду, культурної традиції, державної політики та освітнього середовища. Тим самим розвивається фаховий складник формування національної ідентичності майбутніх учителів історії у системі їхньої професійної підготовки, що включає багатогранний кластер наукового здобутку українських учених-істориків, зокрема пов'язаний із термінологічним підґрунтям категорії «ідентичність».

Тим самим отримує розвиток українська національна школа на засадах українознавства, враховуючи історичну постать української освіти у діалозі культур від витоків до її становлення (родина, громада, громадянськість).

У контексті цього досліджено становлення й розвиток українського національного шкільництва у суголосі з сучасними європейськими культурно-освітніми процесами. Т. Усатенко зазначає, що «посилення українознавчого елементу викликає інтерес до національної ідеї, особливостей української національної школи та становлення самого поняття “українознавство”...». Значущим є твердження дослідниці, що «у європейській освітній практиці прагнення етносу до самостійного державного життя, здатність зберегти свою мову, культуру, етнонаціональне буття значною мірою визначається освітою» (Усатенко, 2003, с. 5).

Так, польська дослідниця О. Гнатюк у роботі «Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність» наголошує, що «аналіз українських дискусій про культурну ідентичність України потребує міждисциплінарного підходу...» (Гнатюк, 2005, с. 20). На нашу думку, одним із головних чинників розбудови української національної школи та українознавства, що генерує трансдисциплінарний підхід формування національної ідентичності, є актуалізація процесів національного виховання. Це насамперед уможливорюється вивченням шкільного народознавства та окреслення ролі духовної культури у цьому векторі.

Практичний досвід організації освітнього процесу щодо національного виховання представлено в хрестоматії «Основи національного виховання (Українознавство: ритуально-міфологічна, звичаєва та обрядова культура українців)», де можна знайти відповідь на таке питання, як-от: «чому система виховання та освіти мусить бути саме національною?», а також зрозуміти, що «народознавство – це не лише історія нашої єдності, але й роз’єднання, етнографічного районування, бо тільки в загальній сукупності спільного і різного твориться єдине національне» (Сележан, 2007, с. 3). Тим самим формується національна ідентичність.

У дослідженні українських науковців «Національна ідентичність і громадянське суспільство» запропоновано філософську редукцію поняття «ідентичність», розглянуто ідентичність як культурну визначеність в європейському контексті, акцентовано увагу на кризу ідентичності у добу тоталітаризму; щодо сучасності – наголошено на важливості національної єдності як запоруки її існування. Дослідники представляють огляд наукових думок щодо визначення поняття «національна ідентичність», зокрема наводять формулювання Е. Сміта щодо «найголовніших рис національної ідентичності: історична територія, або рідний край; спільні міфи та історична пам’ять; спільна масова громадська культура; єдині юридичні права та обов’язки для всіх членів; спільна економіка з можливістю пересуватись в межах національної території» (Бистрицький та ін., 2015, с. 140–141].

У монографії «Ментальний вимір української цивілізації» розкрито суть утвердження етноментальної ідентичності українців засобами цивілізаційного підходу до багатовікової історії людства, зокрема дослідники звертають увагу «на відмінності української цивілізації від західної», стверджують, що «українська система цінностей охоплює різні, часто протилежні один одному «блоки», що, однак уживаються у свідомості одних і тих саме людей або соціальних груп українського суспільства» (Калакура та ін., 2017, с. 61). Продовжуючи дослідження, автори вводять поняття «цивілізаційна ідентичність українства», акцентуючи увагу на взаємообумовленості громадянської і цивілізаційної ідентичностей українців у контексті інформаційних, інтеграційних та глобалізаційних трансформацій. Учені пояснюють основні аспекти цивілізаційного виміру ідентичностей незалежної України (Рафальський та ін., 2022, с. 415).

Дослідник М. Рябчук дослідив українську національну ідентичність, обґрунтовуючи теоретико-методологічні засади її вивчення, розкрив історичний аспект її формування, розглянув проблему дихотомію, окреслив аксіологічну площину національної ідентичності та перспективи реформ у цьому контексті (Рябчук, 2019, с. 190).

Варто наголосити, що Т. Водолазська і Т. Устименко здійснили методологічний аналіз та емпіричне дослідження феномену «європейська ідентичність» з погляду на те, що ця «проблема має теоретичне й практичне значення для України, яка прагне інтегруватися до європейського простору», а «аналіз ідентичності в парадигмі культури дозволяє зрозуміти механізми її конструювання на рівні індивіда та суспільства, а також виявити чинники, що сприяють або перешкоджають цьому процесу» (Водолазська, 2026, с. 6).

Відповідно, вагомим чинником удосконалення фахового змісту професійної підготовки майбутніх учителів історії в системі університетської освіти є впровадження компетентнісного підходу, який передбачає інтеграцію предметної, педагогічної, громадянської, інформаційно-цифрової та дослідницької компетентностей. Освітні програми спеціальності «Середня освіта (історія та громадянська освіта)» орієнтовані на підготовку педагогів, здатних організовувати освітній процес відповідно до принципів Нової української школи, застосовувати інноваційні технології, цифрові ресурси, методики проблемного і дослідницького навчання, а також формувати в здобувачів загальної середньої освіти історичне мислення та національну ідентичність.

У цьому сенсі особливої ваги набуває імплементація рекомендацій Ради Європи щодо викладання історії в демократичному суспільстві, які передбачають розвиток багатоперспективного підходу до аналізу історичних подій, формування культури історичного діалогу та виховання

поваги до прав людини (The Importance of Plurilingual and Intercultural Education for Democratic Culture, 2022). Вважаємо, що для України є актуальним інтегрувати у педагогічну освіту ці підходи із завданнями збереження національної пам'яті та утвердження української державницької традиції.

Адже професійна підготовка майбутніх учителів історії має поєднувати національний і європейський виміри історичної освіти, забезпечуючи підготовку педагогів нової генерації, здатних формувати в здобувачів загальної середньої освіти цілісне бачення історичного розвитку України як невід'ємної складової європейської цивілізації (Петасюк, 2022).

Таким чином, українська модель формування національної ідентичності у системі професійної підготовки майбутніх учителів історії в університетах перебуває на етапі активної трансформації. Її розвиток визначається поєднанням державної освітньої політики, компетентнісної та трансдисциплінарної парадигм, новітніх європейських підходів до історичної освіти та суспільного запиту на підготовку педагогів, здатних забезпечити формування історично свідомого, відповідального й національно самоідентифікованого громадянина держави. Такі тенденції зумовлюють доцільність звернення до досвіду Республіки Польща, яка успішно реалізувала реформування історичної освіти та професійної підготовки вчителів в умовах європейської інтеграції.

Зауважимо, що Республіка Польща є однією з країн Центрально-Східної Європи, яка після демократичних трансформацій 1989 року здійснила комплексне реформування системи освіти на принципах демократії, академічної автономії, національної відповідальності та європейської інтеграції. Вступ країни до ЄС у 2004 році сприяв гармонізації польської вищої освіти із положеннями Болонського процесу, модернізації безпосередньо педагогічної освіти та переосмисленню ролі історичної освіти у формуванні громадянської, національної та європейської ідентичності. Одночасно польська модель історичної освіти зберегла чітко виражений національний складник, що базується на історичній пам'яті, культурній спадщині та традиціях польської державності.

Відтак, у новітньої польській педагогічній науці історична освіта розглядається як важливий інструмент формування історичної культури суспільства. Зазначимо, що одним із представників сучасної польської дидактики історії вважається Є. Матерніцький (2009, 2014), який дотичний до концептуалізації історичної освіти як процесу розвитку історичного мислення, історичної свідомості та ціннісного ставлення до минулого. Вченим наголошено, що професійну підготовку майбутніх учителів історії має бути спрямовано як на засвоєння фактологічного

матеріалу, так і на формування здатності у здобувачів педагогічної освіти історичного спрямування аналізувати історичні процеси, інтерпретувати джерела, розуміти причинно-наслідкові зв'язки та формувати в учнів шкіль відповідальне ставлення до національної історії. На його думку, вчитель історії виступає посередником між академічною історичною наукою та суспільною історичною пам'яттю, що покладає на нього особливу професійну відповідальність та робить його носієм національної ідентичності.

Зауважимо, що розвиток польської історичної освіти характеризується активним упровадженням концепції «Public History» (публічної історії), яка передбачає вихід історії за межі академічного середовища та її інтеграцію у суспільний простір. Прибічником цього напрямку є Й. Войдон (2022), яка розглядає історичну освіту як вагомий чинник формування національної ідентичності. Дослідниця підкреслює, що сучасні учителі історії мають бути не лише трансляторами знання, а й мають стати модераторами суспільного діалогу, здатними використовувати історично значущі платформи збереження історичної пам'яті – музеї, архіви, цифрові колекції, усноісторичні проєкти та інші ресурси публічної історії для розвитку

критичного мислення здобувачів освіти (Wojdon, 2022). На нашу думку, такий підхід відповідає європейським тенденціям, орієнтованим на формування активного громадянина, здатного критично оцінювати історичні події та усвідомлювати відповідальність за збереження культурної спадщини.

Тобто, важливе місце у польській системі підготовки майбутніх учителів історії займає проблематика історичної пам'яті, міжкультурного діалогу та освіти про складні сторінки європейської історії, де Республіка Польща є суб'єктом її творення.

Отже, польська модель професійної підготовки майбутніх учителів історії характеризується системністю, практичною спрямованістю та інтеграцією національного й європейського вимірів історичної освіти. Її концептуальними засадами є розвиток історичного мислення, формування історичної пам'яті, утвердження демократичних цінностей, використання сучасних дидактичних технологій і цифрових ресурсів, а також спрямування на фаховість підготовки педагогів-дослідників, здатних здійснювати професійну діяльність в умовах відкритого європейського освітнього простору.

Таким чином, результати порівняльно-педагогічного аналізу української та польської систем професійної підготовки майбутніх учителів історії в університетах дали змогу виявити концептуальні особливості

формування національної ідентичності, визначити спільні тенденції розвитку історичної освіти та окреслити відмінності, зумовлені історичними, соціокультурними й нормативно-правовими чинниками. Для систематизації результатів дослідження здійснено порівняння ключових складників професійної підготовки за визначеними компаративними критеріями, що охоплюють освітню політику, нормативне забезпечення, концептуальні засади формування національної ідентичності, зміст і методи професійної підготовки, практичний компонент, цифрову трансформацію освіти та перспективи використання польського досвіду в університетах України (табл. 1).

Таблиця 1 – **Компаративний зріз формування національної ідентичності у системі професійної підготовки майбутніх учителів історії українських і польських університетів**

Компаративні критерії	Україна	Республіка Польща	Перспективи екстраполяції досвіду Республіки Польща в Україні
1	2	3	4
Державна освітня політика	Утвердження державності, національної єдності, громадянської стійкості	Патріотизм, історична пам'ять, європейська громадянська ідентичність	Інтеграція національного й європейського складників
Нормативно-правове забезпечення	Закони «Про освіту», «Про вищу освіту», стандарти	Prawo oświatowe; Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce; Standard kształcenia	Гармонізація професійного і державного стандартів
Оптимальна мета професійної підготовки як результат	Національно свідомий учитель історії закладу загальної середньої освіти	Вчитель, який формує польську та європейську ідентичність в здобувачів закладів загальної середньої освіти	Посилення європейського виміру

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Концепція національної ідентичності	Історична пам'ять, державотворення, культурна спадщина	Історична пам'ять, демократичні цінності	Багаторівнева модель ідентичності
Роль історичної освіти	Історична свідомість, протидія фальсифікаціям	Історичне мислення і культура діалогу	Багатоперспективний підхід
Зміст професійної підготовки	ОПП «Середня освіта (історія та громадянська освіта); у т. ч. – Історія України	Національна історія, Публічна історія (Public History)	Курси публічної історії (Public History), музейної педагогіки
Методологічні підходи	Компетентнісний, діяльнісний, системний та ін.	Компетентнісний, конструктивістський, дослідницький	Міждисциплінарний, трансдисциплінарний
Практична підготовка (педпрактика)	Заклади загальної середньої освіти	Заклади загальної середньої освіти, музеї, архіви, ІРП	Розширення баз практики
Цифровий компонент	Е-платформи, цифрові архіви	Цифрові архіви, ресурси ІРП	Інтегровані цифрові освітні ресурси (цифрова історія)
Історична пам'ять	Подолання колоніальної спадщини	Європейська культура пам'яті	Використання польського досвіду
Науково-методичне забезпечення	А. Гриценко, Н. Гупан, А. Пижик, О. Пометун, О. Смержевська, Г. Черевичний та ін.	Є. Матерніцький та ін.	Спільні наукові та історико-педагогічні дослідження
Основні виклики	Війна, дезінформація, цифровізація та цифрова трансформація освіти	Баланс пам'яті й багатокультурності	Адаптація польського досвіду

Джерело: розроблено автором на основі аналізу законодавства України та Республіки Польща, рекомендацій Ради Європи та праць українських і польських учених.

Отже, представлені інформаційні дані, наведені в табл. 1, засвідчують, що українська та польська моделі професійної підготовки майбутніх учителів історії мають спільне стратегічне спрямування на формування національної ідентичності, історичної свідомості та громадянської компетентності, проте відрізняються механізмами реалізації цих завдань.

Так, польська система професійної підготовки майбутніх учителів історії характеризується високим рівнем інституціоналізації історичної освіти, тісною інтеграцією університетської підготовки з діяльністю музеїв, архівів, Інституту національної пам'яті, а також широким використанням концепції «Public History» та багатоперспективного підходу до інтерпретації історичних подій.

В Україні професійна підготовка майбутніх учителів історії здійснюється в умовах трансформації освітньої системи, зумовленої її реформуванням під егідою Нової української школи, цифровізацією освіти та викликами російсько-української війни, що актуалізує питання переосмислення змісту педагогічної освіти історичного спрямування зокрема, а історичної освіти – загалом, й посилення її націєтворчої функції.

Отже, результати проведеного компаративного аналізу свідчать, що польський досвід професійної підготовки майбутніх учителів історії в університетах є цінним джерелом для вдосконалення української системи педагогічної освіти. Водночас його використання не має зводитися до механічного перенесення окремих моделей чи практик. Доцільним є їх критичне осмислення та адаптація відповідно до сучасних суспільних викликів України, стратегічних пріоритетів розвитку освіти, процесів європейської інтеграції та необхідності формування національної ідентичності в умовах російсько-української війни. Наголосимо, що насамперед заслуговує на увагу польський підхід до інтеграції історичної освіти з діяльністю музеїв, архівів, бібліотек, меморіальних комплексів і центрів історичної пам'яті. Саме така модель слугує комплексному забезпеченню практикоорієнтованого змісту професійної підготовки майбутніх учителів історії, формує навички роботи з автентичними історичними джерелами, сприяє розвитку історичного мислення та підсилює дослідницьку складову педагогічної освіти.

Вважаємо, що для українських університетів перспективним напрямом є створення сталої системи партнерства між закладами вищої освіти, державними архівами, музеями, науковими бібліотеками, Українським інститутом національної пам'яті, а також цифровими репозиторіями історико-педагогічної спадщини, розвиток сегменту цифрової історії задля інноватизації педагогічної діяльності майбутніх учителів історії. Не менш доцільним є використання польського досвіду впровадження концепції

«Public History», відповідно до якої історія розглядається як складник суспільної комунікації, культурної пам'яті та громадянської освіти. У цьому векторі для української системи професійної підготовки майбутніх учителів історії інтерес відкривається у створенні можливостей активнішого залучення здобувачів педагогічної освіти історичного спрямування до освітньо-просвітницьких проєктів, усної історії, цифрових виставок, віртуальних музеїв, краєзнавчих досліджень, створення інтерактивних історичних цифрових ресурсів та популяризації історико-культурної спадщини України. У такий спосіб відбуватиметься розвиток не лише професійних компетентностей майбутніх педагогів-істориків, який дасть можливість виховати їхню соціальну відповідальність, комунікативну культуру та готовність до взаємодії з різними соціальними групами.

Особливої актуальності набуває використання польського досвіду формування історичного мислення, який ґрунтується на систематичному аналізі історичних джерел, багатоперспективному висвітленні історичних подій та розвитку навичок академічної аргументації; поєднання фундаментальної історичної підготовки з сучасними методами навчання, орієнтованими на розвиток дослідницької діяльності студентів. В українському вимірі це є особливо важливим аспектом у контексті протидії історичним фальсифікаціям, дезінформації та інформаційно-психологічним впливам, що супроводжують російсько-українську війну. Одним із ключових напрямів розвитку має стати поглиблення українсько-польського академічного співробітництва. Перспективними є спільні магістерські програми, подвійні дипломи, академічна мобільність студентів і викладачів, міжнародні літні школи, дослідницькі лабораторії з історичної освіти, а також реалізація спільних проєктів у межах програм Erasmus+, Horizon Europe та інших європейських ініціатив. Така співпраця сприятиме взаємному обміну педагогічними практиками, розвитку міжкультурного діалогу та інтеграції української педагогічної освіти до європейського простору вищої освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, результати компаративного аналізу, порівняльне вивчення української та польської моделей професійної підготовки майбутніх учителів історії, зокрема щодо формування національної ідентичності майбутніх учителів історії, окреслило актуальність зазначеної тематики з огляду на спільність історичних викликів, європейську спрямованість розвитку обох держав і водночас певні відмінності у формуванні політики історичної пам'яті та національної ідентичності.

Науковою новизною запропонованого аналітичного кластеру в змісті наукового дослідження є те, що вперше здійснено комплексний

порівняльний аналіз українського та польського вимірів формування національної ідентичності у системах професійної підготовки майбутніх учителів історії в умовах сучасних суспільних трансформацій; визначено спільні та відмінні характеристики моделей професійної підготовки у цьому сенсі, окреслено можливості адаптації дотичних і доцільних практик польської педагогічної освіти історичного спрямування до українського освітнього простору.

Практичне значення отриманих результатів розкривається у площині таких форсайт-напрямів, як: оновлення або удосконалення освітніх програм за спеціальністю 014 Середня освіта (історія та громадянська освіта); розроблення навчально-методичного забезпечення у системі університетської освіти щодо професійної підготовки майбутніх учителів історії; налагодження міжнародних українсько-польських взаємовідносин у сфері історико-педагогічних досліджень та освітніх проєктів із залученням майбутніх учителів історії тощо.

Установлено, що в умовах захисту державного суверенітету України історична освіта набуває стратегічного значення як інструмент формування національної свідомості, громадянської відповідальності, історичної пам'яті та демократичних цінностей. Професійна підготовка майбутніх учителів історії має забезпечувати не лише високий рівень предметної й методичної компетентності, а й готовність до реалізації державної політики у сфері національно-патріотичного виховання, розвитку критичного мислення, протидії історичним маніпуляціям та використання сучасних цифрових технологій у освітньому процесі.

Таким чином, проведене дослідження дало змогу здійснити комплексний компаративний аналіз формування національної ідентичності в Україні та Республіці Польща у системі професійної підготовки майбутніх учителів історії в контексті сучасних суспільних трансформацій, європейської інтеграції та викликів, пов'язаних із російсько-українською війною.

Перспективи подальших досліджень убачаються у розробленні концептуальної моделі формування національної ідентичності майбутніх учителів історії в умовах цифрової трансформації освіти, вивченні досвіду інших держав Європейського Союзу, розширенні українсько-польських порівняльних досліджень історичної освіти та оцінюванні якості використання цифрових інформаційно-аналітичних ресурсів історичного спрямування та технологій штучного інтелекту у професійній підготовці педагогів-істориків.

Література

1. Бистрицький Є., Пролесев О., Білий О., Лозниця С., Зимовець Р., Кобець Р. *Національна ідентичність і громадянське суспільство*. Київ : Дух і літера, 2015. 452 с.
2. Водолазська Т. В., Устименко Т. А. Європейська ідентичність: методологічний аналіз та емпіричне дослідження. *Імідж сучасного педагога*. 2026. Вип. 1(226). С. 5–9. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2026-1\(226\)-5-9](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2026-1(226)-5-9).
3. Гнатюк О. Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність. Київ : «Часопис “Критика”», 2005. 528 с. (автор. пер. з пол.).
4. Гупан Н., Пометун О. Від деколонізації історії до формування національної ідентичності: зміни у змісті підручника з історії України у 7 класі НУШ. *Проблеми сучасного підручника*. 2025. Вип. 34. С. 107–120. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2025-34-107-120>.
5. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37–38, ст. 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 17.07.2026).
6. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38–39, ст. 380. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1469700> (дата звернення: 17.07.2026).
7. Калакура Я. С., Рафальський О. О., Юрій М. Ф. *Ментальний вимір української цивілізації*. Київ : Генеза, 2017. 560 с.
8. Петасюк О. І. *Історія в інформаційній цивілізації* : навч.-метод. розробка. Київ, 2022. 43 с.
9. Пометун О. Навчання історії й громадянської освіти як чинник формування національної й громадянської ідентичності учнів в умовах війни та повоєнного розвитку України. *Український педагогічний журнал*. 2023. Вип. 2. С. 62–72. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-62-72>.
10. Рафальський О., Калакура Я., Калакура О., Юрій М. *Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність* : монографія. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с.
11. Рябчук М. *Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності – історичні причини та політичні наслідки*. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 252 с.
12. Рябчук М. *Постколоніальний синдром. Спостереження*. Київ : «К.І.С.», 2011. 240 с.
13. Сележан Й. *Основи національного виховання (Українознавство: ритуально-міфологічна, звичаєва та обрядова культура українців)* : хрестоматія. Чернівці : Книги – ХХІ, 2007. 272 с.
14. Усатенко Т. П. *Українська національна школа: минуле і майбутнє* : монографія. Київ : Наукова думка, 2003. 285 с.
15. Maternicki J. *Historia i historycy. Studia i szkice historiograficzne*. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. 430 s.
16. Maternicki J. *Historia i życie narodu. Poglądy i postawy historyków polskich XIX i XX wieku*. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2009. 512 s.

17. Stobiecki R., Kolbuszewska J. *Historia i pamięć. Studia i szkice historiograficzne*. Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2017. 198 s.
18. The Importance of Plurilingual and Intercultural Education for Democratic Culture : Recommendation CM/Rec(2022)1 and Explanatory Memorandum. *Education. Council of Europe. Legal Instruments*. 42 p. <https://www.coe.int/en/web/education/-/new-recommendation-cm/rec-2022-1-and-explanatory-memorandum> (дата звернення: 17.07.2026).
19. Wnuk R. *Polska pamięć historyczna po 1989 roku*. Warszawa : IPN, 2021. 274 s.
20. Wojdon J. The war in Ukraine and History Education of Refugee Pupils in Poland. *On Education. Journal for Research and Debate*. 2022. Vol. 5(15). https://doi.org/10.17899/on_ed.2022.15.6.

References

1. Bystrytskyi, Ye., Proleiev, O., Bilyi, O., Loznytsia, S., Zymovets, R., Kobets, R. (2015). *Natsionalna identychnist i hromadianske suspilstvo*. [National Identity and Civil Society]. Kyiv. Dukh i litera. 452 s. (ukr).
2. Vodolazska, T. V., Ustymenko, T. A. (2026). Yevropeiska identychnist: metodolohichnyi analiz ta empyrychne doslidzhennia. [European Identity: A Methodological Analysis and Empirical Study]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. 1(226). 5–9. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2026-1\(226\)-5-9](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2026-1(226)-5-9) (ukr).
3. Hnatiuk, O. (2005). *Proshchannia z imperiieiu: ukraïnski dyskusii pro identychnist*. [Farewell to the Empire: Ukrainian Debates on Identity]. Kyiv. «Chasopys “Krytyka”». 528 s. (avtor. per. z pol.) (ukr).
4. Hupan, N., Pometun, O. (2025). *Vid dekolonizatsii istorii do formuvannia natsionalnoi identychnosti: zminy u zmisti pidruchnyka z istorii Ukrainy u 7 klasi NUSh*. [From the decolonisation of history to the formation of national identity: changes to the content of the Year 7 Ukrainian history textbook under the New Ukrainian School (NUS) curriculum]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*. (34). 107–120. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2025-34-107-120> (ukr).
5. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine ‘On Higher Education’]. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, № 37–38, st. 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (data zvernennia: 17.07.2026). (ukr).
6. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine ‘On Education’] (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. (38–39). st. 380. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1469700> (data zvernennia: 17.07.2026). (ukr).
7. Kalakura, Ya. S., Rafalskyi, O. O., Yurii, M. F. (2017). *Mentalnyi vymir ukraïnskoi tsyvilizatsii*. [The Mental Dimension of Ukrainian Civilisation]. Kyiv. Heneza. 560 s. (ukr).
8. Petasiuk, O. I. (2022). *Istoriia v informatsiinii tsyvilizatsii* [History in the Information Age: a teaching and learning resource] : navch.-metod. rozrobka.. Kyiv (43 s.). (ukr).
9. Pometun, O. (2023). Navchannia istorii y hromadianskoi osvity yak chynnyk formuvannia natsionalnoi y hromadianskoi identychnosti uchniv v umovakh viiny ta

- povoiennoho rozvytku Ukrainy. [The teaching of history and civic education as a factor in shaping pupils' national and civic identity in the context of the war and Ukraine's post-war development]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. (2). 62–72. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-62-72>. (ukr).
10. Rafalskyi, O., Kalakura, Ya., Kalakura, O., Yurii, M. (2022). *Tsyvilizatsiina identychnist ukrainstva: istoriia i suchasnist* : monohrafiia. [The Civilisational Identity of the Ukrainian People: History and the Present Day: a monograph]. Kyiv. IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. 512 s. (ukr).
 11. Riabchuk, M. (2019). *Dolannia ambivalentnosti. Dykhotomiia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti – istorychni prychny ta politychni naslidky*. [Overcoming Ambivalence: The Dichotomy of Ukrainian National Identity – Historical Causes and Political Consequences]. Kyiv. IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. 252 s. (ukr).
 12. Riabchuk, M. (2011). *Postkolonialnyi syndrom. Sposterezheniia*. [Post-colonial syndrome. Observations]. Kyiv : «K.I.S.». 240 s. (ukr).
 13. Selezhan, Y. (2007). *Osnovy natsionalnoho vykhovannia (Ukrainoznavstvo: rytualno-mifolohichna, zvychaieva ta obriadova kultura ukrainsiv)* : khrestomatiia. [Fundamentals of National Education (Ukrainian Studies: The Ritual, Mythological, Customary and Ceremonial Culture of Ukrainians): An Anthology]. Chernivtsi : Knyhy – KhKhL. 272 s. (ukr).
 14. Usatenko, T. P. (2003). *Ukrainska natsionalna shkola: mynule i maibutnie* : monohrafiia. [The Ukrainian National School: Past and Future: a monograph]. Kyiv. Naukova dumka. 285 s. (ukr).
 15. Maternicki, J. (2014). *Historia i historycy. Studia i szkice historiograficzne*. [History and Historians: Historiographical Studies and Essays]. Rzeszów. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 430 s. (pol).
 16. Maternicki, J. (2009). *Historia i życie narodu. Poglądy i postawy historyków polskich XIX i XX wieku*. [The History and Life of a Nation. The Views and Attitudes of 19th- and 20th-Century Polish Historians]. Rzeszów. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 512 s. (pol).
 17. The Importance of Plurilingual and Intercultural Education for Democratic Culture : Recommendation CM/Rec(2022)1 and Explanatory Memorandum. Education. Council of Europe. Legal Instruments (42 p.). <https://www.coe.int/en/web/education/-/new-recommendation-cm/rec-2022-1-and-explanatory-memorandum> (дата звернення: 17.07.2026). (eng)
 18. Stobiecki, R., Kolbuszewska, J. (2017). *Historia i pamięć. Studia i szkice historiograficzne*. [History and Memory: Historiographical Studies and Essays]. Wrocław. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 198 s. (pol).
 19. Wnuk, R. (2021). *Polska pamięć historyczna po 1989 roku*. [Polish historical memory after 1989]. Warszawa. IPN. 274 s. (pol).
 20. Wojdon, J. (2022). *The war in Ukraine and History Education of Refugee Pupils in Poland. On Education. Journal for Research and Debate*. 5(15). https://doi.org/10.17899/on_ed.2022.15.6. (eng)

UKRAINIAN AND POLISH DIMENSIONS OF NATIONAL IDENTITY IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE HISTORY TEACHERS

G. S. Cherevychnyi

The author has carried out comparative studies on the theoretical and analytical understanding of the processes involved in the formation of national identity among future history teachers within the university education system, and has highlighted the significance of this issue. In this regard, the issue is examined in the Ukrainian and Polish contexts of the phenomenon of 'national identity'. This highlights the importance of studying this phenomenon for the professional training of future history teachers. It has been argued that future history teachers should act both as custodians and as conveyors of historical memory and historical knowledge, which will be passed on to pupils in general secondary education as a key component of their future professional practice and as part of the pedagogical competence of a history teacher. The focus is on the professional determinants of a history teacher's professionalism as a citizen of Ukraine. This article sets out the views of Ukrainian and Polish academics on the historical evolution of the concept of 'identity' in the context of the formation of national consciousness in Ukrainian and Polish society. An analysis of research and publications in this context has been carried out, with particular emphasis placed on the key factors shaping the national identity of future history teachers within their professional training programmes at Ukrainian and Polish universities. A comparative analysis of these systems in Ukraine and the Republic of Poland has been carried out, and the prospects for further stages of scientific research have been outlined. The article is theoretical and analytical in nature.

Keywords: history education, comparative studies, trainee history teachers, national identity, professional training, teacher training, university education, Ukraine, Republic of Poland.

Черевичний Геннадій Семенович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри новітньої історії України історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, докторант Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (м. Київ, Україна). E-mail: gscherevichnyi@gmail.com

Cherevychnyi Gennadii Semenovich – Ph. D (in History), Docent, Associate Professor of the Department of Contemporary History of Ukraine at Taras Shevchenko National University of Kyiv, Doctoral Researcher (in Education) of Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the NAES of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: gscherevichnyi@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 22.07.2026.

Стаття прийнята до друку після рецензування 11.09.2026.

Стаття опублікована 30.10.2026.

Стаття з відкритим доступом,
відповідно до умов ліцензії
[Creative Commons \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)